

**Ольга
Ляшко**

**Зберігачка фондів
Національного
заповідника «Глухів»**

Магія на полотні

Нещодавно музейний фонд Національного заповідника «Глухів» поповнив свою колекцію новими експонатами – особистими речами Віри та Володимира Рудьків. Це – домоткані лляні та конопляні рушники, наволочки, серветки та скатертини, власноруч вишиті руками Віриної бабусі, яка проживала у с. Ярославці Глухівського повіту Чернігівської губернії (нині Кролевецького району Сумської області). На жаль, сучасне життя вносить свої корективи – вишивками ми уже не прикрашаємо свої домівки, мало хто із нас може похвалитися умінням створювати узори за допомогою нитки та голки, тобто вишивати. Сьогодні ми спробуємо розібратися з основними різновидами українських візерунків та заирнемо у світ найпоширеніших кольорів, які українці використовували із давніх-давен при оздобленні вишитих речей. Це буде цікава подорож в історію української вишивки, яка сягає своїм корінням у глибину віків.

На території України перші вишивки з'явилися ще за скіфів, про що свідчать зображення на творах декоративно-ужиткового мистецтва: золоті пекторалі з кургану Товста Могила IV ст. до н. е., срібної вази з кургану Чортомлик IV ст. до н. е. на Дніпропетровщині. Знаменита куль-обська ваза декорована сітчастими геометричними візерунками: ромбами, колами, хрестами. Оздоблювався вишитими орнаментами також і одяг сарматів, які тривалий час мешкали на території сучасної України. Так, у кургані Соколова Могила I ст. до н. е, що на Миколаївщині, археологи віднайшли одяг багатой сарматки, точніше його залишки, із золотим шитвом по

Фрагмент рушника (н/д 1246). Фонди Національного заповідника «Глухів»

шовку, який став свідченням високої майстерності вишивання золотом «в прикріп» та технікою пряденого золота. При розкопках поховань на Чернігівщині (с. Мізин) дослідники виявили залишки вовняного одягу I ст. н. е., оздобленого різнобарвною вишивкою. Матеріалами для створення вишивки були шкіра, тканина, шовк та вовна. Фігурки чоловіків, що знайдені на Черкащині і датовані VI ст. н. е., у своєму оздобленні мають не тільки структурні особливості українського одягу XVIII–XIX ст., а й елементи його орнаменту.

Про українській вишитий одяг, який носили у Київській Русі, згадують мандрівники та історики X–XVII ст. у своїх розповідях. Підтвердження знаходимо в Іпатіївському літописі 1252 року, де описаний одяг Данила Галицького, який на одній із важливих урочистих зустрічей був одягнений у обшитий мережками жупан. Наприкінці XI ст. Анна-Янка – дочка великого князя Всеволода, сестра Володимира Мономаха, заснувала у Києві, в Андріївському монастирі, школу, де

Продовження на стор. 2

Продовження. Початок на стор. 1
дівчата навчалися гаптувати (вишивати) золотом та сріблом. Павло Алеппський, арабський мандрівник і письменник, який у 1654 та 1656 роках проїздив через Україну до Москви і назад, звернув увагу на головний убір дочок кївської знаті – вінок із оксамиту, гаптований золотою ниткою, прикрашений перлами і самоцвітами.

Потужна хвиля відродження української культури, мистецтва, у тому числі і вишивання, піднялася на межі XVI–XVII ст. Вишиванням займалися у кожному селі, монастирі, дворянському та купецькому середовищі. Центрами вишивання на той час були Качанівка на Чернігівщині, Григорівка на Київщині, Велика Бурімка на Черкащині та інші.

У XIX –XX ст. відкриваються навчально-кустарні майстерні, художньо-промислові артілі, великі спеціалізовані підприємства з виготовлення побутових речей та одягу, оздоблених вишивкою. Упродовж віків вишивка удосконалювалася, в ній гармонійно поєднувалися такі фактори, як матеріал, техніка, орнамент. Варто зазначити, що більшість мотивів для орнаменту українцям подарувала сама матінка-природа.

У фондах Національного заповідника «Глухів» зберігається більше п'ятдесяти експонатів XIX – початку XX ст., вишитих майстринями нашого регіону на лляному та конопляному полотні техніками «гладь» та «хрестик». За наявним орнаментом їх можна поділити на групи: геометричні (або абстрактні), фітоморфні (рослинні), зооморфні (тваринні) та антропоморфні (орнамент із зображенням фігур людини).

На вишивці з рослинним орнаментом зображені калина, дуб, ліля, чорнобривці, маки, волошки, троянди, грона винограду. Вони символізують дівочі чари, красу, уособлюють радість, пов'язану із створенням сім'ї, життєву ниву, де жінка є берегинею, що ростить і плекає.

На багатьох речах серед квітів зображуються птахи, які є символами людських душ. Зозулю найчастіше вишивають на гілці калини, що символізує продовження роду. Пава або жар-птиця – птах сімейного щастя, що несе в собі сонячну енергію. Шлюбну пару символізують соколи, голуби та півні (характерна ознака весільного рушника): вони або тримають у дзьобіку ягідку калини, або сидять в основі дерева-символу нової сім'ї. На рушниках із колекції Національного заповідника «Глухів» також

Фрагмент рушника (н/д 1241). Фонди Національного заповідника «Глухів»

зустрічається один з найдавніших українських орнаментів – дерево життя, яке проростає із горщика. Квітка – верхня частина дерева – то сфера богів; середня – символ людини і всього створеного; а нижче, коріння – першооснова і початок світу.

Вивчаючи геометричні орнаменти на ужитково-побутових речах із фондів Заповідника, слід зазначити, що вони дуже прості: квадрати, трикутники, ромби, лінії, хрестики, крапки. Квадратики у вишиванках можуть означати поле, а «кривульки» – насіння. Хрест – це давній сакральний знак, відомий із дохристиянських часів. Символізує вічне життя та є оберегом від темних сил. Хрест гачковий або ламаний означає рух сонця.

Улюблений символ українців – ромб. Він зустрічається в орнаментах найчастіше, є знаком плодovitості та родючості. За допомогою крапок мисткині вишивали на полотні зорі, адже вважалося, що це діти Сонця та Місяця.

На деяких виробах, окрім орнаменту, вишиті слова з пісень, приказок або лише тільки одна літера. Частіше вона зустрічається на весільному рушнику і здебільшого позначає першу літеру імені нареченої або нареченого, або, зрідка, ім'я майстрині. Подібних «іменних» рушників у колекції Національного заповідника «Глухів» декілька. На першому серед рослинного орнаменту читається літера «Т»; на другому – «Т. П. 1931 ЗОЛОТЕ

ВРЕМ МОЛОДИ. ЛЬБА»; інші рушники мають розлогі написи, наприклад: «ОЙ СПАТЬ НЕДАЕШЬ КУКАРЕКУ ПСТУШОКЪ ЗОЛО. К.», «ШО У ПОЛИ СУХА ВИШНА ОЙ ТАМ ДИВЧИНА ЗАМУЖ ВИШЛА», «НЕ ТРУДНА МО. РОБОТА», «МОЛОДАЯ ЧЕРНЯВ. ДА ШЕ. ОСТАЛАСЯ УДОВОЮ».

Популярними і найпоширенішими кольорами на вишивках є червоний, чорний та білий. Вони вважалися магичними. Червоний свідчив про життєдайну енергію сонця, кохання, радість землі. Білий колір означав невинність, непорочність та чистоту; чорний – у жодному разі не колір смерті чи жалоби, як ми звикли вважати, швидше навпаки: прашури наділяли його магією життєвої сили рідної землі, він уособлював безліч таємних знаків і закликів до родючого ґрунту, що забезпечував урожай і достаток.

Вишивання – це цікаве і захоплююче заняття, маленький Всесвіт, в якому зашифрований, мабуть, весь сенс людського життя. Сягаючи своїм корінням у глибину віків, воно нагадує традиції нашої роду, несе величезну інформацію про регіон, район або окремий населений пункт. Як працівниці музею, мені пощастило мати приналежність до збереження історії. Тому я закликаю: «Не викидайте вишиті речі, які вам уже не потрібні. Принесіть їх до музею, де вони залишаться унікальною реліквією для нащадків!»

**Юрій
МИЦІК****Доктор історичних
наук, професор
м. Київ**

Працюючи в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), звернув увагу на збірник XIX ст., який містить у собі копії документів 1687–1688 рр. (універсали та листи гетьманів Івана Самойловича та Івана Мазепи, полковників, митрополитів та ін.).

фаворит цариці Софії, після програшу Другого кримського походу 1689 р. втратив всякий вплив на державні справи і був засланий на Північ.

Про Заруцького скажемо, що цей той самий глухівець, син глухівського городского отамана Олексія, вихованець Києво-Могилянської академії (можливо вчився і за кордоном), який був священником у Ніжині, а з 1688 р. – новгород-сіверським протопопом. Він належав до вченого гуртка архієпископа Лазаря Барановича, який схвально відгукнувся про «Книжицу», де прославлялися також Мазепа і Голіцин. Однак

Афанасий Заруцкий, житель глуховский, тщанием своим, як змог подлуг разума свого составивши книжицу на похвалу превисокого имени пресвітліших и державнійших великих государей и великой государини царевны их царского пресвітлого величества и на розширение славы всего их монаршого Росийского царствия, показовал мні оную и просил велце, абы была тут, в Малой России, напечатана и світу оказана. Прето я, як жадных речей тут без воли и позволения монаршого их царского пресвітлого величества не починаю, таки з тым составленным

Епізод з культурного життя Глухова кінця XVII ст. (Мазепа і Заруцький)

Один з листів Мазепи до князя Василя Голіцина має особливий інтерес для тих, хто досліджує культурне минуле Глухова.

13(3) червня 1688 р. гетьман звернувся до князя з проханням щодо глухівського жителя Опанаса Заруцького. Останній написав «книжицу на похвалу... великих государей» Івана V та Петра I і царівни Софії, показав Мазепі і просив видрукувати її в Україні. Це був панегірик – літературний твір поетичного жанру, який часто застосовувався на пошану царів, королів, гетьманів... Оскільки вже тоді існувала запроваджена сувора московська цензура для українських книг, і цензурувалися та скорочувалися навіть «Четї-Мінеї» св. Димитрія Ростовського (Туптала), Мазепа, який гетьманував менше року, а автономія Гетьманщини була вже суттєво обмежена, звернувся за допомогою до князя, щоб той посприяв успішному проходженню книги через цензурні перепони. На жаль, про результати цього прохання невідомо. Книга не вийшла, та й Голіцин, всемогутній

після поразки повстання 1708–1709 рр. Заруцький виступив з промовою, в якій засуджував Мазепу, за що отримав нагороду від Петра I. У 1717 р. він написав й видав книгу «Хліб ангельський...», в якій прославляв царя, за що знову був відзначений.

Гетьман Іван Скоропадський універсалом від 1.12(20.11) 1718 р. підтримав Заруцького в його конфлікті з новгород-сіверським сотником Федором Лісовським і звелів повернути на прохання протопопа соборному храму Пресвятої Богородиці прибутки з Путивльського перевозу, млина, комор тощо. Помер Заруцький у 1723 р., проживши понад 60 років.

Лист Мазепи, який публікується вперше, проливає додаткове світло на культурне життя Глухова XVII ст. і стане в пригоді не тільки краєзнавцям, а всім, хто цікавиться минулим цієї гетьманської столиці.

1688, червня 13(3). – Батурин. – Лист гетьмана Івана Мазепи до князя В.В. Голіцина

«Божиею милостию (далі йде князівський титул – Ю.М.)

ділом его, Заруцкого, в царствующий град Москву до вашей княжой велможности посылаю, где изволь ваша княжая велможность розказати разумным и в таковых ділах искусным людем пересмотрети и изслідити той написаной книжици и если оная будет угодна премилостивой воли монаршой их царского пресвітлого величества и вашей княжой велможности высокой увазі, то может по том изслідовани и напечатана быти, о що он своего приложит старания. Тое до ознайменя и высокой уваги вашей княжой велможности подавши, полецаюся при том з унижоним моим поклоном звыклой благодітелской вашей княжой велможности ласце.

3 Батурина июня 3 дня року 1688.

Вашой княжой велможности всего добра зычливый приятель и низкий слуга Иван Мазепа, гетман Войска их царского пресвітлого величества Запорозкого».

ІР НБУВ, ф. II, № 13518–13635, арк. 293–294. Копія першої половини XIX ст.

**Ігор
ІГНАТЕНКО**

Науковий співробітник-консультант ДП «Охоронна археологічна служба України» ІА НАНУ, м. Чернігів

Збираючи архівні матеріали по іншій темі, випадково натрапив на справу, в якій згадується будівництво у Глухові в середині XVIII ст. Вона походить зі збірки документів Канцелярії гетьмана Кирила Розумовського й нині зберігається у Центральному державному історичному архіві України, м. Київ (ф. 269, оп. 1, спр. 786).

Переписка по справі була розпочата після того, як новообраний гетьман прибув до Глухова, а його канцелярія зіштовхнулася з проблемою невідповідності існуючих споруд, призначених для потреб нового уряду, з вимогами до них. Шукаючи джерела забезпечення, необхідні для облаштування владних установ, гетьманська канцелярія «згадала» про будівельні матеріали, що залишилися ще з часів гетьманування Данила Апостола і мали знаходитися на балансі Гетьманської канцелярії. У лютому 1752 р. рахункова комісія спробувала їх обчислити.

Даним питанням опікувався член комісії – бунчуковий товариш Іван Яновський. Однак на той час інформації про залишки матеріалів, куплених на «устроение» «прежнего гетманского дому» (імовірно, будівлі на території гетьманського двору, зведеної до 1734 р.; детальний опис самих споруд, розташованих тут, уміщений у книзі А. Деркача «Глухів – гетьманська столиця»), не було знайдено. Словами документа – їх «не явилось вида», отож було вирішено поспитати старих урядовців.

Підходящою особою виявився військовий товариш Леонтій Шликевич, який раніше був комісаром «камисии экономии» і відповідав за згадане майно. Яновський надіслав Шликевичу вимогу надати «казку» про те, скільки саме залишилося після того будівництва матеріалів, чи видавав комісар їх кому-небудь за розпискою або без неї і для яких цілей. Шликевич відповів, що дійсно під час його комісарства деревина та інші матеріали були у його віданні,

До історії будівництва у Глухові в середині XVIII ст.

зберігалися в кількох місцях: на річці Десні біля пристані села Пирогівка; матеріали ж, куплені в Глухові, лежали «на томъ месте на котором дом строен», решта – «в сохранении у построенных того дому амбарах за замком». Також Шликевич написав, що він інформував Генеральну військову канцелярію (далі ГВК) про обсяги залишків будівельних матеріалів, відправивши туди «ведомость».

Згодом Шликевича звільнили від виконання обов'язків комісара. Як нам здається, це сталося після смерті гетьмана Д. Апостола й створення на Гетьманщині Правління гетьманського уряду – по суті видозміненої Малоросійської колегії, котра в ті часи іменувалася Канцелярією міністерського правління. Як зазначав колишній комісар у своїй «казці», «с приказу тогда войсковой генеральной канцелярии члена господина Скоропадского, отобрано от него Шликевича ключи от всех амбаров». Мова йде про генерального підскарб'я Михайла Васильовича Скоропадського, котрий був членом Правління гетьманського уряду від української сторони. З того часу колишній комісар не володів інформацією про подальше використання згаданих матеріалів, але збирався отримати з ГВК «справочную копию» відомості, яку сам же туди й направив. Для цього він «нижайше» просив гетьмана Розумовського надіслати відповідний «ордер».

Із наведеної у справі інформації можна зробити припущення, що ГВК надіслала до гетьманської канцелярії не тільки документ, складений Шликевичем до 1734 р., а й інші відомості, авторами яких були військові товариші Андрій Трусович та Симон Нарбут. Судячи зі згадок в них «Міністерського Правління» та його «членів», згадані списки були подані після 1734 р.

В отриманій з ГВК копії зазначено, що оригінальна відомість «сочинена по силѣ указу канцелярии министерского правления, а по требованию оной войсковой

генеральной канцелярии из поданных определенных указанному в Глухове строению камисаровъ о наличномъ оставшомся затѣмъ строениемъ деревѣ и прочих материалах, которыхъ по тѣмъ онихъ камисаровъ ведомостямъ показано». Найбільше уваги в ній приділено деревині, яка складала переважну частину будівельних припасів. Перелік різновидів пиломатеріалу (25) з сосни та дубу займає більшу частину списків відомості: «брусья резаные», «брусья тесаные» «брусья опилованные и надвы распилованные», «бруски», «бревна», «колоды», «тес», «дрань», «тертицы», «шаловницы», «абapolки», «решетины». В деяких випадках вказано, куди вони мали бути використані.

Нижній поверх будівлі гетьманського дому склали із цегли на вапняному розчині, отож серед матеріалів і комплектуючих зазначено «извести круховой которая взята в архиве 46 четвертей». Для облаштування цього «фундаменту» заготовили «решотокъ железных в каменной фундамент – 21», «затворовъ железных оконечныхъ с погреба – 3», «дверей от погреба железных – 2», «грата железная от погреба – 1», «круковъ железных в каменной фундаментъ – 40», «петель железных в каменной фундаментъ – 20». Для основного, наземного, приміщення призначалося наступне: «печей живописныхъ налицо – 7», «печей белихъ по краямъ с полосками – 9», «шкля четвертиковыхъ шиб – 170», «штабъ железных з кухни – 4». Для улаштування покрівлі були взяті «решетыны сосновые на кроквы» та «другие тоншие решетины на латы». У відомості згадується використання більш ніж 6 тис. «брусков дубовых малих на решотку», причому половину з них привезено «без указу из Шептаковъ». Наразі не зрозуміло, що собою являла ця «решотка».

У документі наведений перелік інструментів та приладдя, застосованих під час будівництва: «носилокъ деревянныхъ», «лопатокъ железныхъ»,

«качокъ (тачок) деревянних для возкы земли», «куфъ дегтяних (діжок) для возкы воды к фундаменту», «канатовъ пенковыхъ», «шаякъ деревянних для таскания воды», «леекъ деревянних», «черпакъ деревянной».

Важливими є й згадки про інші споруди Глухова – будинки членів Міністерського Правління, желдачню (караульню?) при «войськовому» генеральному суді, «амбар» (комора) на подвір'ї Печерського монастиря на Веригині.

Так «по ведомости войскового товариша Симона Нарбута Глуховской сотны в селе Чарторіи купленного соснового дерева. К строенію членскихъ домов 157: оніе для способнейшей перевозкы и употребленію в строеніе наемними пилщиками роспиловано пополамъ и тѣхъ половинь стало быть 314. Тамъ же в Чарторіи купленная на желдачню пры войсковомъ генеральномъ суде изба новая лѣсу соснового с прорубленными дверми

и окнамы мѣроу будетъ трехъ саженой. В Глухове на Веригинѣ на подворье Печерского монастиря, гдѣ вскорѣ послѣ пожара бывшей войскової генеральной канцелярії член полковникъ Челищевъ имѣлъ квартиру, купленной же амбаръ соснового круглого дерева мѣроу трехъ саженой».

Автор сподівається, що ця невеличка інформація зможе доповнити картину життя Глухова середини XVIII ст.

**Яна
ЧЕРНЯКОВА**

Наукова співробітниця
Національного
заповідника «Глухів»

Про будівництво нових кордегардій Київської брами

Основні визначні історичні місця Глухова можна обійти пішки, відчувши при цьому особливу ауру стародавнього міста. Його мешканці точно знають, де знаходяться в колишній гетьманській столиці Миколаївська, Спасо-Преображенська чи Трьох-Анастасіївська церкви, колишній Учительський інститут чи глухівська резиденція родини Терещенків.

Потенційні туристи, з'ясовуючи для себе цікавинки Глухова, передусім звертають увагу на візитівку сучасного міста – башту водогону, де з оглядового майданчика відкривається неповторна панорама, серед архітектурних об'єктів якої виділяється Київська брама Глухівських міських укріплень. Пам'ятка архітектури національного значення у минулі століття виконувала функцію західних фортечних воріт, через які проходив головний шлях з Києва на Москву.

Злегкої руки краєзнавців минулих часів за брамою закріпилась хибна назва тріумфальної арки, яка нібито була збудована для пишного прийому Катерини II. Насправді ж муровану Київську браму на місці однойменної дерев'яної збудував у 1766–1769 рр. архітектор Андрій Квасов. Первісно вона мала один арковий проїзд і стояла в тілі високого земляного валу, в якому частково ховалися невеличкі муровані кордегардії (приміщення для варти). У збірнику наукових праць «Сіверщина

Київська брама Глухівських міських укріплень. Сучасний вигляд

в історії України» (вип. № 7, 2014 р.) опублікована стаття С.Б. Юрченка «Маловідоме креслення перепланування центральної частини Глухова авторства Андрія Квасова» з планом Київської брами.

Одночасно на східному в'їзді до Глухівської фортеці спорудили муровану Московську браму в стильових архітектурних формах, аналогічних до Київської. 1804 року земляні вали фортеці було знесено. Київська брама опинилася не в тілі валу, а на белебні. За проектом чернігівського губернського архітектора Антона Карташевського до неї обабіч прибували арки-проходи для пішоходів, а старі невеличкі кордегардії замінили на великі, прямокутні в плані.

Монументальна споруда

Київської брами стоїть посередині частково збереженого західного фронту міських укріплень. Перед війною, як згадує краєзнавець І.І. Сбитний, у зв'язку з аварійним станом ворота були зачинені для проїзду транспорту. У 60-ті роки ХХ ст. браму відреставрували.

У Державному архіві Чернігівської області авторкою статті був знайдений документ 1836 р. про побудову в місті Глухові на виїздах Московському та Київському двох кордегардій. Оскільки прочитати повністю документ неможливо внаслідок його втрат, мова в ньому, вірогідно, йде про будівництво нових кордегардій у Київській брамі, адже наразі інформацією про існування Московської бра-

Продовження на стор. 6

Продовження. Початок на стор. 5
ми у цей час не володіємо. Подаємо
фрагмент документа мовою оригіналу.

*«Дело о постройке в г. Глухове
двух Кардегардий на выездах
Московском, и Киевском»*

12 октября 1836

Рапортъ

Получивъ лично приказаніе Вашего

*Превосходительства отдать одинъ
корпусъ изъ находящихся в городе
Глуховъ старыхъ Кавалерийскихъ
Конюшень для построений экзерцсгауза
полковому Командиру Шлиссербургскаго
Егерскаго полка полковнику
Коломейцову, я оное исполнилъ. Корпусъ
сломанъ, место назначено, и постройка
полковымъ Командиромъ уже начата.
Смежній же Корпусъ где хранился*

*провиантъ ныне очищенъ и принять
во веденіе полиции. Начат оной въ
ветхомъ положеніи и надобности
въ ономъ никакой не предвидится,
то неблагоприятно ли будетъ Вашему
Превосходительству приказать
обратить оной на постройку двухъ
Кардегардий на выездахъ Московскомъ
и Киевскомъ...».*

ДАЧО, ф. 128, оп. 1 спр. 464.4

**Вера
НАЗАРОВА**

**Генеалог
г. Москва**

Бизевы

Говоря о Глухове, кинематографе и актерах, всегда принято вспоминать Александра Довженко или Аду Роговцеву. Между тем, были на Глуховщине не менее талантливые уроженцы, совершенно незаслуженно забытые. В этой заметке мы хотим рассказать об актерской семье Бизевых.

Антон Тимофеевич Бизев происходил из многолетней цыганской семьи. Его родители оставили кочевой образ жизни и обосновались в с. Уланово близ Глухова. С конца 1910-х годов Антон Тимофеевич начал давать всевозможные концерты, приобщая к культуре крестьян и отсталых цыган. На этом поприще, имея скудный заработок, он нажил себе туберкулез. В 1920-х годах, пользуясь авторитетом и являясь символом стремления к труду и культуре, Бизев был выдвинут на

должность учителя. Работал в с. Дубовичи, там же руководил народным хором, а в Глухове возглавлял труппу местного украинского молодежного театра. Хор дал несколько концертов в Дубовичах и Кролевце. В репертуар хора входили произведения Леонтовича, Стеценко, Лысенко, Степового, Демущокого, Вериковского, Козицкого, Верховинца и других. В этот же период Антоном Тимофеевичем была поставлена оперетта «Наталка Полтавка» в сопровождении струнного оркестра, которым тоже руководил Бизев. В конце 1920-х годов Антон Тимофеевич был арестован. Причиной ареста стало принятие в хор бывшего служителя церкви, которого взяли исключительно за его вокальные данные. В тюрьме Антон Тимофеевич сильно болел, находился на грани смерти и был освобожден из-под ареста только благодаря хлопотам брата – бывшего организатора и командира Красной Гвардии на Глуховщине и Орловщине Николая Тимофеевича Бизева.

После освобождения из тюрьмы Антон Тимофеевич вместе с племянником уехал в Москву, где они оба были в числе основателей в последствии всесоюзно известного московского цыганского театра «Ромэн». В середине 1930-х годов А.Т. Бизев переехал в Киев, где получил предложение сниматься на Киевской киностудии. В 1938 году вышел фильм «Сорочинская ярмарка», в котором Антон Тимофеевич сыграл одну из главных ролей. В этот период он много работал в народных театрах, пока вместе с одним из них не переехал в Симферополь, где был открыт Крым-

Антон Тимофеевич Бизев

ский музыкальный театр. В труппе этого театра Антон Тимофеевич проработал всю жизнь.

Рассказывая об этой семье, нельзя не упомянуть о Василии Федоровиче Бизеве, том самом племяннике, с которым Антон Бизев отправился покорять Москву.

Василий Федорович Бизев родился в 1913 году в Глухове в семье оседлых цыган, занимавшихся конным делом. В 1926 году его отец, Федор Тимофеевич Бизев, был лишен избирательных прав как торговец. Однако именно торговые заработки отца позволили сыну получить общее образование.

В конце 1920-х годов Василий Бизев входил в состав труппы украинского театра в Глухове, а в начале 1930-х вместе с дядей, Антоном Тимофеевичем, переехал в Москву, где вместе с ним стал одним из основателей цыганского театра «Ромэн». Этому теа-

Антон Тимофеевич Бизев

тру Василій Бизев посвятив всю свою життя, участвує в спектаклях «Упрямые сердца», «Цыгана не обманешь», «Всё о тебе», «Олеся», «Девушка сча-

Василій Федорович Бизев

стьє искала», «Свадьба на мельнице», «Верность», «Цыганка Аза», «Кабачок Макрель», «Сломанный кнут», «Лачи», «Грушенька», «Горячая кровь», «Проделки Майсары», «Свадьба в таборе», «Человек и волк», «Цыган Михайло».

За заслуги в области театра 27 января 1964 года Василій Федорович Бизев получил звание «Заслуженный артист РСФСР». В качестве режиссера он принимал участие в постановке спектакля «Цыгана не обманешь». Его режиссерским дебютом в кинематографе стал музыкальный фильм «Трефовый король», снятый в 1964 году. Кроме того, он писал стихи на цыганском и русском языках. Некоторые из них были положены на музыку и звучали в спектаклях театра Ромэн «Ром-Барон» и «Цыгана не обманешь».

Актерскую династию продолжает дочь В.Ф. Бизева – заслуженная артистка России, актриса театра и

Василій Федорович Бизев

кино, певица Наталья Бизева и внук А.Т. Бизева – Максим, который некоторое время играл в театре «Ромэн», когда-то основанном при участии глуховчан Бизевых.

Мисливство в Україні має давні й міцні традиції. Цьому сприяли природно-кліматичні та географічні умови: у лісах водилось чимало дичини (вовки, ведмеді, вепри, олені, борсуки, лисиці, зайці, куниця тощо), на водоймах – різноманітне птаство (качки, гуси) та тварини (видри, бобрі). Для самих же мисливців полювання – це життя, частина природного циклу, що давно перестала бути вирішальною для існування, але яка забезпечує нерозривний зв'язок людини і дикої природи. Мисливство – це передусім щира повага до диких тварин і птахів, безмежна любов до лісу, боліт і луків та постійне вивчення природи.

Газета «Соборний майдан» розпочинає публікувати цикл оповідань глухівського мисливця Володимира Ляшка. Мисливську науку він перейняв від свого батька Анатолія Васильовича Ляшка, якому присвячує ці спогади.

Полювання увійшло у моє життя від самого народження. Кажуть, що батько, заядлий мисливець, вигатив у повітря патронташ набоїв, дізнавшись про появу на світ сина. З малих літ я був з ним у полі, тому і згадати є про що. Почну із відкриття полювання на пернату дичину, яке назавжди закарбувалося у моїй пам'яті.

Відкриття

До цього мисливського свята завжди готувались заздалегідь. Світлим літніми вечорами, коли вже закінчувалась робота по господарству, у дворі, під крилатою яблунею, де стояв великий стіл, батько лаштував набої, а я крутився біля нього, бо куди ж без мене... Із шафи діставались шріт у полотняних мішечках, порох, капсуль, гільзи, і розпочиналось неспішне священнодійство. За два-три заходи споряджалось близько двох сотень патронів, яких, як думав батько, повинно було вистачити на весь сезон.

Того року полювати планували на великому лісовому озері Панурки, застосувавши саморобний човен. Описувати його не буду, бо це зайняло б не одну сторінку. Човен був оригінальний, великий і, головне, легкий. Озеро розташоване від нашого села на відстані близько 10 км, тому у суботу, після обіду, завантаживши човна на саморобний лафет і причепивши останній до знов таки ж саморобного трактора, ми потихеньку вибрались.

Провізія і амуніція у човні, батько за кермом, я поруч. Поторохтіли... Польовими і лісовими шляхами,

наковтавшись пилюки і диму, за годину до початку полювання дістались до місця. Відразу кинулась у вічі велика кількість автотранспорту на березі. Відкриття обіцяло бути гарячим. Швиденько спустивши човна на воду, нашвидку перекусивши, ми попливли вибирати місце.

Трішки опишу озеро, щоб шановний читач мав уяву, де ми планували полювати. Воно штучне, неглибоке, утворене насипною дамбою, яка перекриває маленьку р. Панурку. Плесо велике, приблизно кілометр у поперечнику, з двох сторін оточене лісом і полем. У деяких місцях береги, що поросли різною болотною рослинністю, пориті торфорозробними канавами. Посеред озера є пара мілин з очеретом. Одним словом, – рай як для водоплавної дичини, так і для мисливців.

Мисливців було багато і на воді, і по берегах. Все ж таки вибрали більш-менш пристойну місцину у затоці, вкритій ряскою, приплюнули човна, так-сяк замаскувались і з нетерпінням почали чекати на 18.00.

– Не дотягнуть до строку, от
Продовження на стор. 8

Продовження. Початок на стор. 7
побачиш, терпець увірветься, – сказав мені батько.

І точно, за чверть до 18-ї хтось не втримався, бахнув. Матінко моя, що тут почалося! Постріли залунали звідусюди... А качки! Їх було так багато, що я потім майже не зустрівач стільки.

А ось і перший довгоочікуваний наліт пари крижнів, поспішний дуплет... Птахи, різко здійнявшись угору, полетіли далі. Їх ще потім довго проводжали невлучні постріли.

– Нічого, перший млинець завжди глевким буває, – радісно зауважив тато

– Ага! – підтвердив я.

Тільки, як виявилось, і не перший, і не другий, а чи з п'ятого, чи ще з більшого нальоту качка таки впала на воду від батькового пострілу. Моїй дитячій радості не було меж: я перебирав пальцями пір'я, роздивлявся добуту дичину, а батько лише поблажливо посміхався.

Години через дві постріли помалу вщухли, бо налякана дичина розлетілась по навколишнім болотам, і наступила година відносної тиші перед вечірнім льотом. На березі з'явився димок від вогнищ, зазвучали гомінкі голоси біля них, мисливці готувались відмічати так звану «першу кров».

Батько вирішив не виходити на берег, а дочекатись вечірньої зорі у човні, водночас і перекусити нашвидкуруч. Сало, помідори, огірки, чорний хліб – що ще може краще смакувати на природі?!

– Слідкуй за небом, бо качка може раптово налетіти, – порадив мені батько.

Взявши його слова до уваги, я ще пильніше вдивлявся у вечірнє небо з надією першим побачити качку. Через деякий час на обрії з'явилась малюсінька цяточка, що рухалась у

наш бік.

– Папка, летить, – чомусь пошепки сказав я. Мабуть, щоб не злякати ще далекого птаха.

– Бачу... Крижак, – почув я тиху відповідь.

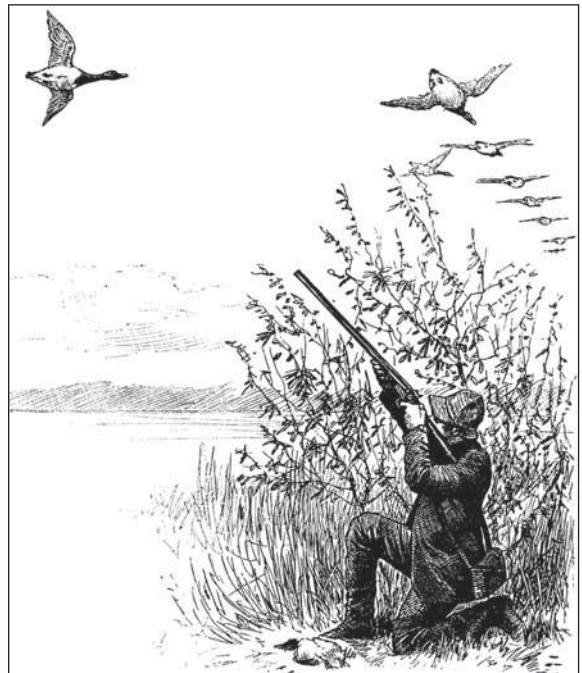
Підпустивши качку на потрібну відстань, батько вистрілив. Грім, дим, залишки пижів у повітрі, запах пороху і плескіт падаючої на воду чисто убитої качки. Яка ще мить може бути радіснішою для мисливця? Що сильніше може збентежити його душу?

Того вечора ще неодноразово здригалась від пострілу рушниця, нагло обривався стрімкий політ птаха. Коли вже стало темно, батько вирішив впливати на берег. Діставшись місця, де залишили трактор, вирішили випатрати дичину, приготувати місце для ночівлі. Обскубли пір'я, випустили нутроці, набили тушки кропивою, щоб не зіпсувались до кінця полювання.

Спати вирішили у човні, дно якого вимостили свіжим сіном, що лежало поруч на лузі. Уляглися. Але заснути не дали комарі. Склалось враження, що ці паскуди тільки і чекали слушної нагоди. Вони безжально смотали нашу кров і спасіння від їх не було. Ми намагались ховатись під покривалами, але довго не витримували – було жарко. А тільки-но висунеш кінчик носа з під ковдри – він тут як тут, вже присмоктався. Чи спав, чи не спав, а прокинувся я від руху. Продерши очі, побачив, що ми на воді.

– Папка, де ми? – спросоння спитав.

– Синок, на воді, – почув у відповідь. – Досипай ще.

Та яке там вже досипай, я ж не спати приїхав. Легкий туман стелився над водою, сонце ще не показувалося на обрії, човен мірно розрізав водяну гладь. Красота! Раптом батько, кинувши весла, різко підняв рушницю і вистрілив.

– Є! Налетіла пара. Бачив?

– Не, – відповів я, ошелешений від пострілів.

– Ахотнічек, – засміявся батько.

Сонце зійшло, толкового льоту більше не було, та й мисливці вже попрокидались і відкрили стрілянину.

– По чому вони стріляють? – здивовано спитав я, бо літаючих качок не помітив.

– По пляшках, – відповів батько.

– Пора збиратись. Бо поки доїдемо, вже і день закінчиться.

Так пройшло одне із перших моїх полювань. Їх, і успішних, і не зовсім вдалих, буде потім багато, але це запам'яталось на все життя.

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»

м.Шостка, вул. Свободи, 69

Підписано до друку 26.05.2020 р.

Тираж — 500 примірників. Замовлення № 298.

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Юрій КОВАЛЕНКО

Людмила АРТЕМОВА

Олександр МІРОШНИЧЕНКО

Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО